

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: [Kultura, tekst, ideologia – recenzja]

Author: Paweł Jędrzejko

Citation style: Jędrzejko Paweł. (2005). [Kultura, tekst, ideologia – recenzja].
„Er(r)go” (Nr 11, z. 2, 2005, s. 197-200)

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Agata Preis-Smith (red). *Kultura, tekst, ideologia. Dyskursy współczesnej amerykanistyki*. Kraków: Universitas, 2004 (460 stron). Publikacja polskojęzyczna, w miękkiej oprawie.

Gdyby „Er(r)go” było czasopismem anglojęzycznym, to w przypadku skompilowanej przez Agatę Preis-Smith antologii niniejsza „nota o książce” mogłaby najspokojniej w świecie ograniczyć się do reprodukcji spisu treści. Taki gest wyjaśniłby ponad wszelką wątpliwość dlaczego omawiana tu pozycja jest ważna. Reszta omówienia – jak w przypadku recenzji Cooperowskiego *Czerwonego korsarza* napisanej niemal półtora wieku temu przez Hermana Melville’a – mogłaby dotyczyć urody okładki. Tak bowiem jak dla Melville’a oczywista była wartość podówczas już kanonicznego dzieła Coopera, również i dla każdego amerykanisty w Polsce jest jasne, że teksty składające się na zbiór *Kultura, tekst, ideologia. Dyskursy współczesnej amerykanistyki*, to w większości teksty uznawane za „klasyczne”, które z niewiadomych powodów nie funkcjonowały dotąd w polskojęzycznym obiegu, a obecnie – dzięki staraniom jednej z najwyższej cenionych polskich specjalistek w dziedzinie studiów amerykańskich – wreszcie wypełniają zionącą w polskiej bibliografii humanistycznej lukę.

Dla humanistyki polskojęzycznej książka jest niezbędna przede wszystkim dlatego, że to właśnie *nieamerykanistom* oferuje ona przegląd stanowisk i dyskursów krytycznych, które wywarły i wciąż wywierają bezpośredni wpływ na kształt światowych studiów nad kulturą, na metodologiczne orientacje rewizyjnych dyskursów historycznych, ideologicznych i społecznych – a ostatecznie także na formułę programów edukacyjnych wszystkich poziomów nauczania.

To wszystko jednak nie oddaje jeszcze pełni zalet prezentowanej pracy. Istotność tej pozycji staje się bowiem całkiem oczywista w kontekście zjawisk związanych z jednokierunkowością przepływu wartości kulturowych w świecie, w którym ich hegemonicznym nieomal donorem są dziś dominujące pod względem produktywności kulturowej, gospodarki, siły militarnej i polityki – Stany Zjednoczone. Upraszczając problem do granic truizmu można byłoby powiedzieć, że zjawiska kulturowe zachodzące USA znajdują odzwierciedlenie we wszystkich kulturach będących akceptorami generowanych przez szeroko pojętą „Amerykę” wartości. Dlatego też teksty krytyczne, stanowiące wyraz światopoglądowych przemian współczesnych Stanów Zjednoczonych, lub proponujące dyskursy krytyczne wobec metanarracyjnych reguł, które definiowały (a czasem wciąż jeszcze definiują) kształt rzeczywistości amerykańskiej ubiegłego ćwierćwiecza – znajdują bezpośrednie przełożenie na to, jak badacz kultury, politolog, historyk czy literaturoznawca będzie postrzegał logikę procesów zachodzących, na przykład, w Polsce. Można więc twierdzić, że realizacja tego ważnego książkowego projektu ma wiel-

kie szanse przyczynić się do rozwoju polskich studiów nad kulturą, które – jak wolno podejrzewać – wcześniej czy później staną przed koniecznością opisaną zjawisk analogicznych do tych, które zaszły już, bądź wciąż zachodzą po Zachodniej stronie Atlantyku.

Antologię otwiera klarowny, świetnie napisany wstęp poświęcony losom studiów amerykańskich w dobie przemian, jakie nastąpiły w przestrzeni (euro) amerykańskich studiów nad kulturą ostatniego dwudziestopięcioletnia, a szczególnie w kontekście amerykańskich „wojen kulturowych” lat osiemdziesiątych i transformacji paradygmatów badawczych i świadomościowych, jakie w tym okresie zachodziły w USA. Werbalizując znakomicie intuicje podzielane przez większość współczesnych amerykańistów, Agata Preis-Smith rozpoczyna wprowadzający wywód od spostrzeżenia, iż:

Od początku lat 80. XX wieku standardowe historie i antologie literatury amerykańskiej nie rozpoczynają się już od przybycia statku *Mayflower* do wybrzeży przyszłej Nowej Anglii. Ich pierwsze rozdziały poświęcone są na ogół piktografom i zapisom tekstów mówionych legend Indian amerykańskich oraz renesansowym przedstawieniom Ameryki i mitycznym europejskim wyobrażeniami Abendslandu, zachodniej krainy duchów i wiecznego szczęścia, które sprawiły, że „Amerykę wymyślono, zanim ją odkryto”. Treść dalszych rozdziałów najnowszych historii i antologii literatury amerykańskiej [...] również nie odpowiada zawartości podobnych publikacji sprzed 30–40 lat: wiele z nich poświęconych jest pisarstwu mniejszości etnicznych, tekstom pisany przez kobiety i homoseksualistów obu płci. To, co wydawało się obrzeżem i marginesem kultury, powoli staje się, by użyć treściwego oksymoronu, jej wieloraką esencją: literatura amerykańska zmienia swój charakter, kanon dzieł studiowanych w szkołach i na uniwersytetach rozrasta się, w odpowiedzi na głębokie zmiany demograficzne oraz towarzyszące im przewartościowania tradycyjnych definicji tego, co „amerykańskie” i „narodowe”.

Genezie i przebiegowi procesów prowadzących do owych „głębokich zmian” i konsekwencjom płynących z nich przewartościowań poświęca badaczka pozostałą część wstępu, który dostarcza czytelnikowi kontekstu ułatwiającego uporządkowaną lekturę i interpretację zebranych w antologii tekstów. Omówiwszy główne nurty amerykańskiej myśli krytycznokulturowej i krytycznoliterackiej od pierwszych dekad wieku dziewiętnastego do ponowoczesnej współczesności na tle ewolucji najważniejszych tendencji filozoficznych i często rewolucyjnych zjawisk społeczno-politycznych, Agata Preis-Smith przechodzi do wyjaśnienia bezpośrednich dydaktycznych i ideologicznych założeń przedstawianego czytelnikowi zbioru:

Dzisiejsza Ameryka staje się coraz bardziej wieloetniczna i pluralistyczna [...]. Świadomość nieodwracalnych przekształceń demograficznych ma olbrzymie znaczenie dla wizji i interpretacji przyszłości kraju i odgrywa znaczącą rolę w obecnych przewartościowaniach w rozumieniu kultury oraz przesunięciach

uwagi i akcentów w amerykańskiej humanistyce. Powiedzieć, że dyskursy tej humanistyki są równie pluralistyczne i wielokulturowe, oznacza stwierdzić rzecz oczywistą. Jednak w Polsce świadomość tej oczywistości nie jest powszechna, a jeżeli już daje o sobie znać, grozi jej etykieta politycznej poprawności. Niniejsza antologia stawia sobie za cel zaznajomienie polskiego czytelnika z głównymi nurtami współczesnych studiów amerykanistycznych w Stanach Zjednoczonych w obrębie literatury i kultury. W czterech rozdziałach pierwszego z planowanych 2 tomów przedstawiamy przekłady tekstów ilustrujących amerykańską krytykę ideologii, debatę na temat kanonu i wartości literackich, przewartościowania w obrębie krytyki fikcji literackiej, wreszcie niektóre tendencje we współczesnej krytyce afroamerykańskiej. W tomie II planujemy zamieścić eseje o zagadnieniach etniczności i wielokulturowości, opracowania z dziedziny Gender Studies (feminizm, krytyka gejowska), wreszcie próby analiz dokonywanych przez przedstawicieli Nowego Historycyzmu.

Na rozdział pierwszy omawianego tutaj tomu, zatytułowany „Tekst a ideologia”, składają się „kanoniczne” już wypowiedzi Edwarda Saïda (*Świat, tekst, krytyk*), Geralda Graffa (*Amerykańska krytyka z lewa i z prawa*), Leo Marxa (*Pastoralizm w Ameryce*), Sacvana Bercovitcha (*Problem ideologii w czasach niezgody*), Giles’a Gunna (*Poza transcendencję, czy poza ideologię: nowa problematyka krytyki kulturalnej w Ameryce*) oraz Henry’ego Louisa Gatesa Jr. (*Żegnaj Kolumbie? Uwagi o kulturze krytyki*).

Rozdział drugi, poświęcony problematyce kanonu i wartości literackich, obejmuje teksty Barbary Herrnstein-Smith (*Przygodność wartości*), Jane Tompkins („*Ale czy to jest naprawdę dobre?*” *Instytucjonalizacja wartości wartości literackiej*) oraz Niny Baym (*Melodramat osaczonej męskości. Jak teorie literatury amerykańskiej marginalizują twórczość kobiet*).

Rozdział trzeci, „Z zagadnień prozy: wewnątrz i na zewnątrz kanonu” zbiera prace Myry Jehlen (*Powieść i klasa średnia w Ameryce*) Lory Romero (*Biopolityczny opór w ideologii ogniska domowego i „Chata wuja Toma”*) i Larrego McCaffery’ego (*Fikcje terażniejszości*), zaś rozdział ostatni, koncentrujący się na problemach literatury i kultury afroamerykańskiej, zestawia teksty Henry’ego Louisa Gates’a (*Pismo, „rasa” i różnica*), Toni Morrison (*Niewypowiedziane niewypowiadalne: afroamerykańska obecność w amerykańskiej literaturze*) oraz Bell Hooks (*Postmodernistyczna czerń*).

Tematyczne i gatunkowe zróżnicowanie zebranych tekstów oraz fakt, iż zestawione w antologii wypowiedzi częstokroć obejmują swoimi dyskursami kilka problemów jednocześnie – zwracają uwagę na umowność podziałów określonych tytułami kolejnych rozdziałów. Pozwala to jednak ponad wszelką wątpliwość dostrzec nie tylko pluralizm wiodących w USA kierunków współczesnej refleksji amerykanistycznej, ale także polimorficzność, polifoniczność i filozoficzną samoświadomość warunkujących ów pluralizm indywidualnych propozycji i kontrpropozycji. Cechy te nie tylko odzwierciedlają dynamizm amerykańskich relacji społecznych i kulturowych, ale także są motorem przemian zmierzających ku wzro-

stowi krytycznej świadomości mechanizmów marginalizacyjnych wprowadzanych w ruch przez dyskursy dominujące – zarówno w sferze estetyki i filozofii, jak i w sferze relacji społecznych i politycznych. To zaś, w znacznym uproszczeniu, przekłada się na obietnicę świata lepszego, w którym ocena człowieka i jego działalności nie będzie zależała od ideologii płci i genderu, rasy, czy klasy – lecz od tego jak traktuje drugiego człowieka i co może mu zaproponować:

Antologia niniejsza miałaby więc za zadanie przede wszystkim służyć polskim humanistom jako pewna propozycja sposobów interpretowania rodzimej ideologii, mitologii, literatury i kultury, towarzysząc wysiłkom tworzenia rodzimych dyskursów, które wypracowałyby kontrpropozycje dla często anachronicznych i demagogicznych argumentów, wysuwanych przez przeciwników włączania marginesów oficjalnej kultury w jej główny obieg, przeciwników, których nie brakuje ani w Stanach Zjednoczonych, ani – tym bardziej – w Polsce.

Życząc Redaktorze zbioru i jej znakomitym współtłumaczom i współpracownikom – Annie Krawczyk-Łaskarzewskiej, Markowi Paryżowi oraz Ewie Łuczak – aby dzieło spełniło pokładane w nim nadzieje, można jedynie wyrazić nadzieję, że nie trzeba będzie zbyt długo czekać na publikację drugiego tomu antologii i kolejną porcję znakomitej, inspirującej lektury.

Paweł Jędrzejko